

Edukacinės sąveikos pokyčiai produktyviojo mokymosi sąlygomis

Auksė Petruškevičiūtė

Lietuvos edukologijos universitetas, Socialinės edukacijos fakultetas, Studentų g. 39, 08106 Vilnius,
aukse.petruskeviciute@leu.lt

Anotacija. Straipsnyje pristatoma edukacinė inovacija Lietuvos švietimo sistemoje – produktyvusis mokymasis, kurio teorinės paradigmos ir metodų sistema leidžia pedagoginę sąveiką išplėsti iki edukacinės sąveikos. Į jauno žmogaus ugdymosi procesą sistemaiškai įtraukiami jo aplinkoje esantys socialiniai veikėjai: kiti mokiniai, vietos bendruomenė, įvairūs darbo rinkos subjektai. Mokinys, padedamas mokytojo ir kitų ugdymosi proceso dalyvių, konstruoja jo individualius poreikius atliepantį ugdymosi turinį, o mokinio ugdymosi procesas mokykloje integruojamas į mokymąsi jo paties pasirinktose praktinio mokymosi vietose.

Produktyvusis mokymasis pristatomas kaip alternatyviojo ugdymosi kryptis Lietuvos švietimo sistemoje ir yra orientuotas į ilgalaikės mokymosi nesėkmės patiriančius ir esančius ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos rizikos grupėje IX–X klasių mokinius.

Straipsnyje pristatomi tyrimo rezultatai, iliustruojantys edukacinės sąveikos, vykstančios produktyviojo mokymosi sąlygomis, nulemtus pokyčius mokinio, mokytojo ir mokyklos lygmenimis ir pagrindinius edukacinės sąveikos kūrimosi naujomis sąlygomis trikdžius.

Vadovaujantis empirinio tyrimo rezultatais, galima teigti, kad produktyvusis mokymasis gali būti perkeliamas ir diegiamas Lietuvos švietimo sistemoje kaip pasiteisinusi veiksminga pedagoginė sistema.

Tyrimo rezultatai ir išvados aktualios švietimo politikams, tyrėjams ir praktikams, ieškančiams naujų veiksmingų ugdymo(si) procesų konstravimo galimybių ir išsamiau analizuojantiems edukacinės sąveikos fenomeną.

Esminiai žodžiai: *ankstyvasis pasitraukimas iš švietimo sistemos, edukacinė inovacija, edukacinė sąveika, pedagoginė sąveika, produktyvusis mokymasis.*

Įvadas

Lietuvos švietimo strateginiuose dokumentuose („Lietuva 2030“ ir Valstybinė švietimo strategija 2013–2022), vadovaujantis Europos Sąjungos strateginiais siekais (strategija „Europa 2020“, programa „ET2020“), pabrėžiamas švietimo prieinamumas, lygių galimybių užtikrinimas maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį, suteikiant besimokantiems palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus, tenkinant jų ugdymosi poreikius ir teikiant įvairiopą pagalbą mokymosi sunkumus patiriantiems mokiniam, kad būtų veiksmingai sprendžiama ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos problema, kurios aktualumą dėl skaudžių ilgalaikių socialinių ir ekonominių pasekmių asmeniui ir visuomenei įvairiais aspektais nagrinėja pavieniai Europos ir Lietuvos mokslininkai, įvairios institucijos (UNESCO, UNICEF, Europos Komisija, CEDEFOP, EENEE, ENSEC, NESET ir kt.), Europos Komisijos sudarytos darbo grupės (Žadeikaitė, Petruškevičiūtė, 2014). Parengtose tyrimų ataskaitose akcentuojamas sociopedagoginės, sociokultūrinės ir socioekonominės aplinkos kaitos poreikis (Reducing early school leaving: Key messages and policy support, 2013; Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures, 2014), sisteminė orientacija į saugią ir draugišką vaikams mokyklą (Child friendly schools, 2009), pripažįstamas edukacinių inovacijų poreikis kiekvienos šalies švietimo sistemoje.

Aktualumas

Atliepiant sparčiai kintančios pasaulio visuomenės poreikius, naujus realybės faktus ir aplinkybes, teoriniame lygmenyje brėžiamos šiuolaikinės ugdymo filosofijos kryptys (pragmatizmas, takusis modernizmas, postmodernistinis konstruktyvizmas, kritinė pedagogika, naratyvinė pedagogika (Duoblienė, 2011; Bauman, 2015), kintančios teorinės paradigmos ir jų įgyvendinimo metodologijos, skirtos naujiems ugdymo tikslams pasiekti.

Dabartiniai Lietuvos mokyklos ugdymo tikslai, pasak R. Bruzgelevičienės, L. Žadeikaitės (2013, 26), „*atitinka humanistinės ugdymo paradigmos nuostatas, ugdymo tikslų raiška nuosekliai modeliuojama visuose švietimo reformos lygmenyse ir dokumentuose – nuo reformuojamos mokyklos metodologinių pagrindų, švietimo politiką išreiškiančių švietimo dokumentų iki ugdant taikomų metodų*“.

Tačiau kiti mokslininkai (Jucevičienė, 2005; Targamadžė, 2010, 2014; Duoblienė, 2011) tvirtina, kad praktiniu lygmeniu Lietuvoje pasigendama švietimo kaitos, kad didėja atotrūkis tarp teorinių ir norminių švietimo tikslų ir pedagoginės praktikos. Tai lemia per ilgą istorinį laikotarpį susiformavusi ugdymo ir švietimo kultūra, menkai atliepanti žmogaus, atskirų visuomenės socialinių grupių ir sparčiai kintančios visuomenės sociokultūrinius poreikius.

Pagrindiniu ugdymo kultūros kaitos kliuviniu galima įvardyti stochastišką¹, sustabarėjusią, nepaslankią ugdomąją sąveiką ir tradicinės pedagoginės sąveikos „garbinimo“ kultūrą, kurioje pripažįstamas tik mokytojo ir mokinio ugdomasis ryšys, mokytojas pripažįstamas pagrindiniu žinių teikėju, žinios vertinamos kaip atsietos nuo gyvenimo absoliučios tiesos, dažniausiai perteikiamos iš knygų ar mokytojo pasakojimais, eliminuojant realaus gyvenimo situacijas, kitų socialinių veikėjų įtrauktį, ir reikalaujančios tik mechaninės absorbcijos. Tradicinėje pedagoginėje sąveikoje išvirtinusi *gero mokinio kategorija* apibrėžia mokinį kaip paklusnų „žinių perėmėją“ ar, pasak P. Freire'o (2000), „talpyklą“ ir tikslų atkartotoją, kantriai laukiantį, kada galės taikyti įgytas žinias realiame gyvenime ir supras jų reikšmę ir poreikį.

Esama pedagoginė sąveika dažnai sukelia visų ugdymo proceso dalyvių vidinius ir išorinius konfliktus, kurie pasireiškia mokyklos baime, mokinių raidos, fizinės ir psichinės sveikatos sutrikimais, abipusėmis mokinių ir mokytojų patyčiomis, mokytojų profesiniu nuovargiu ir profesinio identiteto virsmu, mokinių ir kitų visuomenės narių nepasitikėjimu mokykla ir ugdymo proceso veiksmingumu, mokyklos ir švietimo sistemos prestižo mažėjimu, mokymosi motyvacijos praradimu ir iškritimu (angl. *Drop out*) ar ankstyvuju pasitraukimu iš švietimo sistemos (angl. *Early school leaving*) ir reikalauja peržiūros teoriniu ir praktiniu lygmeniu.

2009–2010 m. atlikta galimybių studija „12–14 metų mokinių mokymo(si) didaktinės problemos ir jų sprendimo galimybės“ atskleidė 8 grupes veiksnių (socialiniai, ugdymo turinio, psichologiniai, ekonominiai, politiniai, sveikatos, ugdymo organizavimo, moraliniai, vertybiniai), silpninančių mokinių mokymosi motyvaciją bei didinančių pasitraukimo iš švietimo sistemos pavojų, ir pagrindė naujų sprendimų bei ugdymo inovacijų švietime poreikį (Targamadžė, Nauckūnaitė et al., 2010). Edukacinių inovacijų, orientuotų į naujų švietimo tikslų kontekstą, veiksmingumas yra pripažįstamas ir skatintinas įvairiose ugdymo pakopose ir aplinkose (Jezerškytė, Janiūnaitė, 2009; Jucevičienė, 2008; Drucker, 2015; Pečiuliauskienė, 2010), nes „duoda nelauktų rezultatų ir naują sprendimų kokybę“ (Kvieskienė, Kvieska, 2012, 16), tačiau Lietuva labai atsargiai atsiveria edukacinėms inovacijoms, ypač alternatyviojo ugdymo kontekste. Pasak V. Vaicekauskienės (2012), „per 22 nepriklausomybės metus atsirado vos keli alternatyvių mokyklų tipai“, o kartu ir naujos edukacinių sąveikų kultūros kūrimo patirtis.

Įvertinant švietimo sistemos kaitos reiklumą laikui, dera pristatyti ir vykstančius pokyčius. Netradicinio ugdymo koncepcija (2010) Lietuvoje įteisino kelis netradicinio ugdymo modelius, nuo 2012 m. pradėtas produktyviojo mokymosi modelio diegimas, daugėja ikimokyklinio ugdymo įvairių modelių, Lietuvos visuomenei atsiranda galimybių susipažinti su ugdymo alternatyvomis susitikimuose su į Lietuvą atvykstančiais

¹ Stochastic. (s.a.). *The Free Dictionary*. Prieiga per internetą: <http://www.thefreedictionary.com/stochastic>.

alternatyviojo ugdymo kryptių atstovais², todėl tikėtina, kad Lietuvos švietime atsiras ir Alternatyviojo ugdymo koncepcija ir / ar Alternatyviojo ugdymo švietimo plėtros gairės. Nors 2007 m. parengtos Alternatyvaus ugdymo švietimo sistemoje gairės nebuvo įteisintos, tačiau 2013–2015 m. vykusio projekto „Alternatyvusis ugdymas“ metu parengtos naujos Alternatyviojo ugdymo švietimo sistemoje gairės ir keitimų įvairiuose teisės aktuose projektai³ gali tapti sėkminga alternatyviojo ugdymosi plėtros pradžia. Kaip sako E. Martišauskienė (2015, 53), „tikėtina, kad vis daugiau ugdytojų ne tik fragmentiškai taikys alternatyviojo ugdymo(si) metodus, bet ir ieškos alternatyvių priemonių, siekdami visų ugdytinių giluminio ugdymo(si)“.

Edukologijos teoretikams modeliuojant ir praktikams įgyvendinant naujas edukacinių sąveikų konstrukcijas kyla ir naujų mokslinių problemų, viena iš kurių yra kintančios edukacinės sąveikos pasekmės ugdymo praktikai ir brėžtinios gairės tai praktikai tobulinti.

Tyrimo objektas – edukacinė sąveika produktyviojo mokymosi sąlygomis.

Tikslas – išanalizuoti edukacinės sąveikos, kuriamos produktyviojo mokymosi sąlygomis, nulemtus pokyčius ugdytinio, ugdytojo ir ugdymo institucijos lygmenyse.

Tyrimo metodologija. Tyrimas grindžiamas kultūrine istorine teorija, kuri kultūrą traktuoja kaip mokymosi šaltinį ir priemonę, pabrėžia socialinės aplinkos svarbą žmogaus ugdymuisi ir pripažįsta ją pagrindiniu ugdomuoju veiksnium, nes tarpusavyje sąveikaujant vyksta visų sąveikos dalyvių pokyčiai (Vygotskij, 1999; Зарецкий et al., 2011; Brėdikytė, 2011).

Tyrimo metodai: aprašomoji mokslinės literatūros analizė, naratyvo startegija, ne-struktūruotas interviu, stebėjimas, kiekybinė ir kokybinė turinio (angl. *content*) analizė.

Produktyvusis mokymasis – savitas edukacinės sąveikos kūrimosi modelis

Edukologijoje sąveika nagrinėjama kaip mokslinis pažinimo objektas (Bitinas, 1998, 30; Vabalas-Gudaitis, 1929) ugdymo paradigmu (Bruzgelevičienė, Žadeikaitė, 2013, Jucevičienė, 2005), mokytojų vaidmenų ir kompetencijų (Čiužas, 2013), integruoto ugdymo (Galkienė, 2003; Saevi, 2005), sportinio meistriškumo (Sabaliauskas, Poteliūnienė, 2010), atskirų besimokančiųjų grupių (Зарецкий et al., 2011; Richardson, 2005), technologijomis grįsto mokymosi aplinkose (Daukilas, Kasperiušienė, 2014).

² 2014 m. vasario 7 d. Seime lankėsi Laisvosios Leipcigo mokyklos (Vokietija) atstovas ir vienas iš Europos demokratinio ugdymo bendruomenės (EUEDEC) steigėjų Henrikas Ebenbeckas; 2013 m. vasario 8 d. Švietimo ir mokslo ministerijoje lankėsi Summerhillo mokyklos mokytojas ir vienas iš Europos demokratinio ugdymo bendruomenės (EUEDEC) steigėjų Leonardas Turtonas.

³ *Alternatyviojo ugdymo plėtros gairės. Projektas.* Prieiga per internetą: <http://www.alternatyvusisugdymas.lt/index.php?start=4>.

Visais atvejais pedagoginė sąveika pripažįstama kaip socialinės sąveikos rūšis (Vabalas-Gudaitis, 1929), išsiskirianti dinamišku tiksliniu trijų dimensijų (ugdytojo, ugdytinio, ugdymo turinio) sąveikos procesu, turinčiu aiškiai išreikštus ugdomuosius tikslus. Remiantis mokslinės literatūros pedagoginės sąveikos apibrėžtimis, išskirtini šie pedagoginės sąveikos bruožai: susijusi su asmens raida, visada tikslinė, triadiška / tripolė, dinaminė, konstruktyvi, apibrėžta laike ir erdvėje⁴.

Dabartinė pedagoginė sąveika kaip ir visa ugdymo realybė yra atsidurusi tradicijų ir inovacijų sankirtoje, kai tradiciniai mokinio ir mokytojo santykiai, nulemti naujų individualių ugdymosi tikslų, „persikelia“ į kitas edukacines aplinkas ir yra veikiami kitų ugdomąjį poveikį turinčių veikėjų ir sociokultūrinių erdvių (Jucevičienė, 2008, 2013; Jonassen, Land, 2012; Gulbinas, 2014). Taip vyksta pedagoginės sąveikos virsmas į edukacinę sąveiką.

Atsižvelgiant į edukacinės sąveikos paradigmą Lietuvos švietimo sistemoje nuo 2012–2013 m. m. trijose Lietuvos mokyklose pradėtas diegti produktyvusis mokymasis. Sparčiai auga Lietuvos mokslininkų (V. Targamadžė (2010, 2011), G. Kvieskienė ir V. Kvieska (2012), L. Žadeikaitė ir A. Petruškevičiūtė (2013), A. Lapėnienė ir D. Lukšytė (2014), M. Brėdikytė ir A. Petruškevičiūtė (2015), A. Petruškevičiūtė (2015), Martišauskienė (2015)) susidomėjimas ir vykdomi tyrimai net ir politiniame Europos Sąjungos kontekste. Produktivityvio mokymosi diegimo Lietuvoje patirtis pristatyta tarptautiniu mastu Europos Komisijos Švietimo ir kultūros direktorato organizuose konferencijose (Briuselis (2013)⁵, Salonikai (2014)⁶), svarstyta „Ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos“ ir „Mokyklų politika“ darbo grupėse.

Produktivityvajame mokymesi, atliepiančią kultūrinę istorinę teoriją, pripažįstamas socialinės sąveikos pedagoginis aspektas, todėl į vaiko ugdymosi procesą įtraukiami įvairūs socialiniai veikėjai. Edukacinė sąveika yra „išlaisvinama“ dėl pakitusių mokytojų ir mokinių vaidmenų, lankstaus ugdymo(si) turinio, papildomų sąveikos veikėjų įtraukties.

Produktivityvio mokymosi pradžia yra 1972 m., kai Niujorke buvo įkurta sėkmingai iki šiol veikianti mokykla „City-as-School“⁷. Mokyklos įkūrėjai turėjo aišką praktinį tikslą – padėti mokytis mokymosi motyvaciją praradusiems mokiniams nauju, vadinamųjų stažuočių (angl. *Internships*), būdu, išplečiant mokymosi aplinkas iki mokymosi visame Niujorko mieste, paverčiant ugdomąją patirtimi individualią kiekvieno besimokančiojo patirtį ir vadovaujantis „Mokyklos be sienų“ (angl. *School-Without-Walls*) idėja, Phila-

⁴ B. Bitinas pedagoginės sąveikos erdvę traktuoja kaip trimatę erdvę ir vadina ją konceptualiąja ugdymo erdve. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius, 38

⁵ Petruškevičiūtė A. „Productive Learning: A New Tool to Combine School and Work Life in Lithuania“. In *Konferencija Advice on apprenticeship and traineeship schemes with ESF support*. 2013 m. birželio 5–6 d., Briuselis.

⁶ Plienaitytė „A Brief Introduction to Productive Learning“. In *Konferencija The Role of VET in Reducing Early Leaving from Education & Training*. 2014 m. birželio 3–4 d., Salonikai.

⁷ <http://www.cityas.org/>

delphia's Parcway programa⁸, ryškiausiomis pragmatinėmis J. Dewey'o, K. Lewino ir J. Piaget idėjomis, vėliau išplėtotomis iki patirtinio mokymosi (angl. *Theory of Experiential Learning*) (Brėdikytė, Petruškevičiūtė et al., 2015).

Produktyviojo mokymosi idėjos perkeliamos į Europą ir plėtojamos vadovaujantis P. Freir'o „engiamųjų pedagogikos“ / „išlaisvinamosios pedagogikos“ paradigma, D. Elkonino ir A. N. Leontjevo žmogaus veiklos teorija (rus. *теория деятельности*), L. Vygotskio kultūrine-istorine psichikos raidos teorija (angl. *Cultural-Historical Theory*), Y. Engestrom kultūrine-istorine veiklos teorija (angl. *Cultural-historical activity theory*), C. Rogerso į mokinį orientuota (angl. *Learner-centered*) teorija, R. Cohn į temą orientuotos sąveikos (angl. *Theme – Centreted Interaction*) teorijomis (Brėdikytė, Petruškevičiūtė et al., 2015). 1987 m. Vokietijoje įkurta mokykla „Berlynas – miestas kaip mokykla“, perauga į produktyviojo mokymosi metodologinį konceptą ir plečiasi ne tik Vokietijoje, bet ir kitose Europos šalyse. Šiandien produktyvusis mokymasis atliepia mokymosi tarnaujant bendruomenei (angl. *Servise-learning*), nuodugniojo mokymosi (angl. *Learning in Depth*), savivaldaus mokymosi (angl. *Self-directed*) teorijas, pristatomas edukologinės inžinerijos kontekste (Martišauskienė, 2015) ir yra įteisintas Suomijoje, Olandijoje, atskirose Vokietijos federalinėse žemėse. Lietuvoje produktyvusis mokymasis pradėtas diegti 2012 m. trijose Lietuvos mokyklose⁹, o nuo 2015–2016 m. m. diegiamas jau septyniose Lietuvos mokyklose¹⁰.

Produktyviojo mokymosi edukacinė sąveika kuriasi tarpusavyje sąveikaujant trims ugdymosi proceso dimensijoms: kultūrai kaip mokymosi šaltiniui ir kaip mokymosi priemonei; veikiančiam, kuriančiam, aktyviai besimokančiam žmogui; realioms gyvenimiškoms situacijoms, kurioms esant vyksta asmens mokymosi ir ugdymosi procesas (Holger, 2009, 31).

Produktyvusis mokymasis gali būti nagrinėjamas kaip: 1) ugdymosi filosofija, jei analizuosime vadovaudamiesi ugdymo(si) tikslais; 2) mokymosi metodas, jei remsimės edukacinėmis veiklomis. Jau aptartus teorinius produktyviojo mokymosi konceptus atliepia savita produktyviojo mokymosi metodų, kurie tradicinėje mokykloje nesutinkami (mokymasis praktinio mokymosi vietose, individualus pedagoginis konsultavimas, komunikacinė grupė) ar sutinkami tik fragmentiškai (personalizuotas mokymasis, tarpdalykinė integracija, refleksyvios veiklos ir mokymosi dirbtuvės) sistema. Todėl produktyvusis mokymasis gali būti traktuotinas kaip savita pedagoginė sistema (Targamadžė, 2010), lemianti ir savitą edukacinę sąveiką. Šios sąveikos tikslas yra kiekvieną mokinio veiklą ir patirtį paversti ugdomąja, atliepti mokinių poreikius ir padėti formuoti naujiems besimokančiųjų poreikiams, padidinti mokinių mokymosi pasirinkimo gali-

⁸ Ši programa sukurta 1972 m., remiantis „Mokyklos be sienų“ (angl. *School-Without-Walls*) konceptu.

⁹ *Produktyviojo mokymosi organizavimo ir tvarkos aprašas*. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. kovo 31 d. įsakymas Nr. V-256.

¹⁰ *Produktyviojo mokymosi organizavimo aprašas*. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. birželio 25 įsakymas Nr. V-680.

mybes derinant jų mokymąsi mokykloje ir praktinio mokymosi vietose, padėti jiems įgyti pagrindinį išsilavinimą ir susiprojektuoti sėkmingą profesinės karjeros pradžią. Produktyvusis mokymasis įgyvendinamas teorinio ir praktinio mokymosi dermėje: dalį laiko mokiniai mokosi mokykloje (iki 20 val. per savaitę), o kitą dalį – praktinio mokymosi vietose (iki 12 val. per savaitę) (*Produktyviojo mokymosi organizavimo tvarkos aprašas*, 2015).

Produktyvusis mokymasis Lietuvoje, kaip ir Suomijoje, Vokietijoje, yra skirtas mokiniams, esantiems paskutinėse pagrindinio ugdymo pakopos klasėse (IX–X klasė) ir paprastai orientuotas į mokymosi sėkmės nepatiriančius, mokymosi motyvaciją ar, pasak A. Virbalienės, V. Žydžiūnaitės (2010), orumą praradusius mokinius. Įvertinus tikslinę grupę, edukacinė sąveika produktyviojo mokymosi sąlygomis yra orientuota ne tik į besimokančiojo kognityvinio, bet ir emocinio bei socialinio intelekto ugdymą(si), į pedagogo kultūrinio intelekto formavimąsi, kuris pasireiškia gebėjimu sinergizuoti skirtingas besimokančiųjų kultūras, nes, pasak V. Žydžiūnaitės (2012, 208), mokytojai daro didžiausią įtaką plėtodami kultūrinio nepakantumo atmosferą mokyklos aplinkoje ir nukreipdami produktyviam mokymuisi, pozityviai kaitai bei sėkmingai asmens raidai. Tai dėl augančios stratifikacijos (Klanienė, Rupšienė, 2014) ir visame pasaulyje didėjančių mokinių kultūrinių ir socioekonominių skirtumų (Xu, Hamped-Thompson, 2012), ypač aktualu nūdienos globalizacijos kontekste, dėl vaikų ir jų grupių segmentacijos ir marginalizacijos (Juodaitytė, 2014).

Produktyvusis mokymasis Europos Komisijos pripažintas kaip veiksminga ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo skaičiaus mažinimo priemonė ir rekomenduotinas kaip geroji patirtis ir kitoms šalims sprendžiant švietimo prieinamumo ir ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos problemą.

Tyrimo organizavimas ir rezultatai

Šioje straipsnio dalyje pristatomas empirinis tyrimas, iliustruojantis edukacinės sąveikos, vykusios produktyviojo mokymosi sąlygomis, nulemtus kaitos rezultatus.

Empirinis tyrimas atliktas 2012–2014 m. m., siekiant nustatyti, kokius pokyčius mokinių, pedagogų ir mokyklos lygmeniu lėmė pedagoginė sąveika, konstruojama produktyviojo mokymosi aplinkoje.

Empiriniam tyrimui atlikti pasirinkta kokybinio tyrimo metodologinė kryptis (interpretuojamoji naratyvo strategija) dėl tyrimo objekto savitumo, nedidelės tyrimo dalyvių imties ir tyrėjos tiesioginio bei nuoseklaus dalyvavimo tyrimo lauke. Duomenys analizuojami turinio (angl. *content*) analizės metodu.

Tyrimo duomenų rinkimo būdai: interviu, stebėjimas, individualus giluminis interviu, pokalbis, pasakojimai.

Tyrimo duomenys pradėti rinkti 2012 m. rugsėjo mėn., kai prasidėjo produktyviojo mokymosi diegimas trijose Lietuvos mokyklose, o baigti – 2014 m. spalio mėn., kai baigėsi produktyviojo mokymosi diegimo projektas ir buvo aiškus tolesnis mokinių mokymosi pasirinkimas. Mokinių ir mokyklų vadovų duomenys rinkti tiesiogiai jų mokymosi ir darbo vietose, o tyrime dalyvavusių mokytojų duomenys rinkti ir jų darbo vietose, ir kitose aplinkose.

Tyrimo dalyviai: 28 mokiniai, pasirinkę produktyvųjį mokymąsi, 6 produktyviojo mokymosi mokytojai¹¹ ir 3 mokyklų, kuriose buvo diegiamas produktyvusis mokymas (PM), vadovai.

Tyrimo analizės metu išskirti naratyviniai segmentai buvo grupuojami pagal tris sritis: 1) ugdytinių lygmuo (mokinių, pasirinkusių produktyvųjį mokymąsi, pokyčiai); 2) ugdytojų lygmuo (produktyviojo mokymosi mokytojų pokyčiai); 3) ugdymo institucijos lygmuo (mokyklos veiklos pokyčiai). Kiekvienoje srityje išskirtos esminės kategorijos (1 lentelė).

1 lentelė. Tyrimo duomenų analizės struktūra

Sritis	Kategorijos
Mokinių pokyčių sritis (Ugdytinio lygmuo)	Mokinių santykis su mokykla
	Mokinių savęs vertinimas
	Mokinių santykis su socialine aplinka
	Profesinės karjeros projektavimas
Pedagogų pokyčių sritis (Ugdytojo lygmuo)	Pedagoginiai vaidmenys
	Pedagogų kompetencijos
	Pedagoginiai santykiai
Mokyklos veiklos pokyčių sritis (Ugdymo institucijos lygmuo)	Mokyklos kultūra
	Socialinės partnerystės plėtra
	Mokinių skaičiaus augimas
	Mokyklos prestižas

Toliau tyrimo duomenų analizė pateikiama pagal sritis ir atskiras kategorijas, kurios iliustruojamos subkategorijomis.

¹¹ Produktyviojo mokymosi mokytojai – tai bendrojo ugdymo mokyklų mokytojai, kurie dalyvavo specialioje produktyviojo mokymosi mokytojų rengimo/kvalifikacijos tobulinimo programoje, kurią įgyvendino Tarptautinis produktyviojo mokymosi institutas (IPLI).

Mokinių, pasirinkusių produktyvųjų mokymąsi, pokyčiai

Produktyvųjų mokymąsi visi mokiniai pasirinko savanoriškai, taip atliepdami pagrindinį produktyviojo mokymosi principą, tačiau mokinių pasirinkimą lėmė įvairios priežastys. Mokiniai tikėjosi **geresnių mokymosi rezultatų**: „*Norėjau pasigerinti pažymius, kad galėčiau pereiti į gerą mokyklą*“; siekė **emocinio saugumo**: „*Anoje klasėje labai nesutariau su klasiokais, labai pykausi*“, „*Tikėjau daugiau žmonių ir vaikų, su kuriais galiu draugauti*“; norėjo **įgyti kitokios mokymosi patirties**: „*Norėjau kažko naujo, neįprasto*“, „*Norėjau pabandyti mokyti kitaip*“; siekė **susigrąžinti mokymosi motyvaciją**: „*Norėjau pagaliau pradėti mokyti*“; tikėjosi „**pasilengvinti**“ mokymąsi: „*Ieškojau, kur geriau, lengviau mokyti*“; **dėl patrauklios mokymosi aplinkos**: „*Dėl kompiuterių atėjau, kad čia yra daugiau*“, „*Norėjau dalyvauti praktikoje*“; **spontaniškai, neturėdami aiškaus tikslo**: „*Aš nepasirinkau, mane įmetė*“, „*Ėjau į PM tiesiog kad reikia <...>*“.

Produktyvųjų mokymąsi pasirinkusių mokinių pokyčiai įvardyti laikantis trianguliacijos principo ir remiantis pačių mokinių, mokytojų ir mokyklos vadovų vertinimu. 4 pokyčių kategorijos (1 lentelė) iliustruotos tyrime aprašomomis subkategorijomis. Pirmasis mokinių pokyčių pjūvis atliktas praėjus 6 produktyviojo mokymosi mėnesiams. Tuo metu mokiniai pirmiausia įvardija **geresnius mokymosi rezultatus**: „*<...> pradėjau stropiau mokintis*“, „*Čia daugiau išmokau, daugiau mokausi ir pažymiai geresni*“ ir **geresnį lankomumą**: „*Geresni pažymiai, lankomumas geresnis ir jau nebeveluoju, nepramiegu*“. Šiuos pokyčius patvirtina ir mokytojai, pasakodami: „*Jis, berniukas X, prieš ateidamas į PM turėjo 6 dvejetus, metė mokyklą visiškai. O dabar mokosi*“, „*Beveik visų mokinių pagerėjo pažangumas ir lankomumas, o juk čia atėjo ir mokinių, kurie buvo visai metę mokyklą*“. Ypač pabrėžiamas pagerėjęs mokinių lankomumas: „*Šių mokinių lankomumas yra vienas iš geriausių mokykloje*“, „*Jie, keli berniukai, nėra netgi nė vienos pamokos per visus metus praleidę*“.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad produktyvusis mokymasis turėjo įtakos ir mokyklos baimės, kuri „*griauna individo socializaciją*“ (Bagdonas, 2007), praradimui: „*Anksčiau mokyklą lankydavau tik du mėnesius, o dabar nepraleidau visai pamokų*“, „*Anksčiau į mokyklą ėjau bijodamas, dabar einu paprastai*“, „*Kai atėjau į produktyvųjų jau buvau pakeitęs 7 mokyklas, galvojau ir dabar mesiu mokyklą, bet baigiau*“.

Produktyviojo mokymosi mokytojai kaip išskirtines mokyklos baimės praradimo iliustracijas pateikia realias mokinių istorijas: „*Mokinė atėjo į PM 10 klasę, iki to laiko labai prastai lankė pamokas. Apie tokius sakoma „Pamokų nelanko*“. Turėjo 4 nepažangiai įvertintus dalykus, išgyveno vertinimo baimę ir todėl neatlikdavo testų, neidavo į mokyklą, kai reikėjo atlikti testus. <...> Absoliučiai neidavo į jokių atsiskaitymus, kuriuose reikėjo kalbėti, turėjo mikčiojimo problemų. Dabar visi dešimtos klasės patikrinimai išlaikyti, ji yra 12 klasėje, mokosi toje pačioje mokykloje, visi pažymiai teigiami“. „*Kita mergaitė anksčiau sakydavo mamai: „Aš daugiau neisiu į mokyklą ir viskas“ ir lankydavo mokyklą tik du mėnesius. Paskui susirgdavo, prasidėdavo panikos priepuoliai. <...> Dabar ji sėkmingai baigė 10 klasę ir pasirinko virėjos profesiją*“.

Mokytojams pritaria ir mokyklų vadovai, sakydami, kad „silpnos motyvacijos mokinių požiūris į mokymąsi pakito, kadangi jie dabar aktyviai dalyvauja pamokose, žinodami kur tai panaudos ir praktikoje, ir kam to reikia iš esmės“.

Kokybinius tyrimo duomenis patvirtina ir kiekybiniai rezultatai, iliustruojantys mokinių mokymosi rezultatus pasibaigus dvejiems produktyviojo mokymosi metams ir tolesnį jų mokymosi pasirinkimą (2 lentelė).

2 lentelė. Mokinių, pasirinkusių produktyvų mokymąsi, statistiniai rodikliai

Mokymosi X klasėje statistika (2013–2014 m. m.)	Tolesnio mokymosi statistika (2014–2015 m. m.)
Mokslo metų pabaigoje buvo 26 mokiniai. Iš jų: ☐ 23 gavo pagrindinio išsilavinimo pažymėjimą; ☐ 1 nedalyvavo pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinime; ☐ 2 gavo mokymosi pasiekimų pažymėjimus	25 mokiniai baigė 10 klasių. Iš jų: ☐ 13 mokinių mokosi profesijos; ☐ 10 mokinių mokosi 11 klasėje; ☐ 2 mokiniai dirba

Edukacinės sąveikos kaita produktyviajame mokymesi nulėmė ir pozityvius asmeninius mokinių pokyčius. Nors įvardyti šiuos pokyčius pirmaisiais produktyviojo mokymosi metais kai kuriems tyrimo dalyviams iš pradžių nebuvo lengva: „Oi, aš atrodo nepasikeičiau, tik pasikirpau plaukus, tapau linksmesnė“, „Nelabai aš pastebėjau kokius pasikeitimus“, tačiau vėliau mokiniai pripažino **teigiamų savęs vertinimo nuostatų atsiradimą**: „Atrodo, kad geriau sutariu pats su savimi“, „Darosi aiškiau, ko noriu“, „Aš jau žinau, kad galiu pati save apginti“, „Dabar supratau, kad už mane niekas nepadarys, viską pačiai reikia pasidaryti“ ir **pozityvių asmeninių savybių įgijimą**. Mokiniai sako, kad tapo **atsakingesni**: „aš tapau atsakingesnis“, „kartais atsibosta viskas, bet reikia daryti“; **savarankiškesni**: „tikrai tapau savarankiškesnis“; **drąsesni**: „Pačios ėjome. Buvo nedrąsu, bet ėjome <...>“, „Anksčiau bijojau vyresnių žmonių kažko klausinėti. Dabar drąsesnė tapau“; **labiau pasitikintys**: „Buvo sunkiausia vienai eiti į praktikos vietą, buvo nedrąsu, bet ta baimė greit praėjo <...>“, „<...> reiškiu savo nuomonę laisviau, tapau labiau savarankiška“; **apibrėžiantys savo tikslus**: „Anksčiau galvojau, kad niekada nesu-prasiu, ko iš manęs nori gyvenimas, o dabar supratau, kad galiu jį valdyti pati“; **kritiškai mąstantys**: „Išmokau sau kuo daugiau pasiimti iš mokymosi, ypač iš praktikos“; **atviresni socialinei aplinkai**: „Labiau pradėjau domėtis sritimis, apie kurias man vien pagalvojus pasidarydavo negera“.

Jei patiems mokiniams kiek sunkiau sekasi įvardyti savo asmeninius pokyčius, palyginti su pažangos ir pasiekimų pokyčiais, tai mokytojai būtent asmeninius mokinių pokyčius pirmiausia išskyrė. Pirmiausia akcentuojamas teigiamas savęs vertinimas: „mokiniai atsitiesė“, „išlindo iš pasuolės“, „pasimatė vaikų charakteriai“, „pradėjo šypsotis“, „pakeitė šukuoseną“, „drąses įgavo“. Vėliau išskiriami ir kiti asmenybių pokyčiai: **savarankiškumas ir pasitikėjimas savimi**: „Jonė mūsų pasitikėjimo įgavo, ji labai kompleksuodavo, labai

bijodavo paklausti, o dabar drąsiai klausia“; **atvirumas sau ir aplinkai:** „Haris nustojo keiktis, viskuo domisi ir klauso. Jis ir apie save išpasakoja ir apie kitus klauso, nors apie kitus nelabai norėdavo klausyti“; **pagarba sau ir kitiems:** „Vaikai atsigauna, pradeda laisvai kvėpuoti“, „Išaugo jų savigarba“; **atsakomybė:** „Su jais dabar galima susitarti“, „Vaikai patys pradėjo savo problemas spręsti“.

Asmeniniai pokyčiai turėjo įtakos ir mokinių santykiams su socialine aplinka, įveikiant socialines fobijas, socialinį stresą. Analizuojant mokinių santykio su socialine aplinka pokyčius buvo išskirtos keturios santykių pokyčių subkategorijos: 1) santykiai su bendraamžiais, 2) santykiai su šeimos nariais, 3) santykiai su mokytojais, 4) santykiai su kitais suaugusiais asmenimis.

Mokiniai įgijo **pozityvaus bendravimo su bendraamžiais įgūdžių:** „Išmokau normaliai bendrauti ir suprasti savo klasiokus“; „Čia susiradau naujų draugų“; „Čia niekas nepravardžiuoja, visi normalūs, tokie paprasti, padeda vieni kitiems“. Pakito mokinių **santykiai su šeimos nariais:** „Anksčiau su tėvais tai nekaip sutardavau“, „Su tėvais santykiai tapo geresni, šneku jau rimčiau su jais“, **bendravimo kokybė su suaugusiais,** iki šiol jiems nepažįstamais žmonėmis: „Praktikos vietose reikia daug bendrauti, tai taip ir išmokau nebebijoti kitų suaugusių žmonių“ ir **santykiai su mokytojais.** Mokiniai teigia, kad santykiai tapo nuoširdūs, draugiški, orientuoti į pagalbą: „Pirmą kartą per 10 mokslo metų mokytoja taikėsi prie tavęs, tavo tempo, o ne tu prie jos <...>“.

Mokyklos vadovai taip pat įvertina, kad PM modelis ne tik sudaro sąlygas socialinių santykių įvairovei, bet ir keičia jų kokybę: „Tai puikios galimybės mokiniams <...> pažinti save skirtingose situacijose, ugdyti komunikacinę kompetenciją, ugdyti save įvairiapusėje erdvėje.“

Edukacinė sąveika turėjo įtakos ir mokinių profesinės karjeros projektavimui. Buvo išskirtos trys mokinių profesinių planų kaitos grupės: 1. Vieni mokiniai sustiprino savo anksčiau buvusį pasirinkimą: „Tikrai būsiu tuo, apie ką visada svajojau“; 2. Kiti atsisakė ankstesnio pasirinkimo, realiai ir praktiškai susipažinę su „išsvajota“ profesija, ir priėmė kitokį sprendimą: „visada norėjau būti „kompiuteristu“ <...> praktikos vietoje surinkdavau po 12 kompiuterių per dieną ir patenkinau savo norą. <...> dabar pasirinkau virėjo profesiją“; 3. Pradėjo projektuoti savo profesinę karjerą, nors anksčiau apie tai visai negalvojo: „Niekad nežinojau, kuo noriu būti. O kad būsiu gaisrininku, tai tikrai nemaniau, bet dabar jau tikrai žinau. Ir dar norėčiau būti pamainos viršininku.“¹²

Atliekant tyrimą buvo identifikuoti ir pagrindiniai teigiamų mokinių pokyčių veiksniai, jų pačių ir mokytojų nuomone. Beveik visi veiksniai yra susiję su savitais produktyviojo mokymosi metodais. Tai **individualus mokymasis:** „Žinių daugiau gaunu,

¹² Daugiau apie mokinių profesinės karjeros projektavimo pokyčius: Lapėnienė, A., Lukšytė, D. (2014). *Produktyviojo mokymosi modelio diegimo Lietuvos mokyklose situacijos analizė. 2-oji dalis.* Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: http://www.alternatyvusisugdymas.lt/images/Produktyviojo_mokymosi_tyrimas.II_dalis.pdf.

nes individualiai dirba su manimi; Čia galima daugiau dėmesio kiekvienam skirti, net paklausti, kaip gyveni, laišką parašyti)“; **individualus pedagoginis konsultavimas**: „Man labai padeda tas individualus pokalbis su mokytoja <...>“; „Tas individualias konsultacijas ne vien dėl mokslo mes darėme, dėl asmenybės žmogaus <...>“; **komunikacinė grupė / grupinis konsultavimas**: „Čia mes dirbame grupėmis, pasitariame“; „Atsirado, man atrodo, darbe daugiau toks metodas kaip bendradarbiavimas. Aš jaučiuosi grupės narys. Mes visi pasitariame“; **praktinis mokymasis**: „Ta praktika tai kažkas naujo, neįprasto“, „Čia viską kažkaip kitaip įsisavini. Viską liečiant“, „Čia atpažįsti save, save atrandi“, „Vaikams labai patinka būti arčiau suaugusiųjų tose praktikos vietose“; **nuoširdus bendravimas su mokytojais**: „Čia su mokytojais ne tik apie istoriją kalbi, bet ir apie gyvenimą“, „Mokytojai mums laiškus rašo“, „Mano kaip produktyviojo mokytojo daug artimesnis santykis su vaikais, nes ir tie vaikai stebisi, jie taip sako: „Jūs mums tiek daug skiriate dėmesio. <...> vos ne kiekvieną pamoką iš jų gaunu pagalbos prašančių žinučių“ ir **draugiška klasės bendruomenė / saugi aplinka**: „Mes čia kaip kumštis. Kiti mums pavydi, kad mes tokie draugiški labai gerai susiformavo klasė iš skirtingų žmonių“.

Pedagogų pokyčių analizė

Aptarti mokinių pokyčiai yra atspindys pedagogų pokyčių, kurie atsirado ugdymo kultūros kaitos procese: „Jis, tas dvejų metų mūsų gyvenimas, tikrai buvo labai margas, labai įvairus, labai įdomus tiek mums mokytojams, tiek mūsų mokiniams.“ Mokytojai, taip pat kaip ir mokiniai, savanoriškai pasirinko ugdymo procesą konstruoti pagal produktyvųjų mokymąsi ir turėjo skirtingus kaitos motyvus: **savirealizacijos poreikis**: „Galvojau, kad bus įdomu, neįprasta, kad tai bus vieta pasireikšti mano idėjoms apie pasaulį ir mokymą <...>“; **asmeninių svajonių įgyvendinimas**: „Pati, kai buvau mokinė, buvo svajonė mokyti kitose erdvėse, mokyti per gyvenimą“; **kūrybos poreikis**: „Labai norisi tokios veiklos, kur tikrai gali atsiduoti kūrybiškumui“; **turimos pedagoginės patirties prasminga perteiktis**: „Tiesiog sutikau dėl to, kad mes patys panašiai lyg ir produktyviai buvome pradėję mokyti vaikus“; **savęs išbandymas naujose veiklose**: „Norėjosi kažko naujo, kad būtų gerai ir vaikams, ir man pačiai“, „Kartais ir pačiam atsibosta to paties dalyko rutina“; **noras įtvirtinti socialinį teisingumą**: „Yra juk ir tarp „tokių“ vaikų miegančių genijų“.

Patys pedagogai savo pokyčius skiria į tris kategorijas: 1) profesiniai, 2) tarpasmeniniai ir 3) asmeniniai pokyčiai: „<...> atsirado ir mūsų, kaip asmenybių, kaip pedagogų vidinis pokytis, kuris matuojamas tokiais trimis lygmenimis, kaip profesinis, tarpasmeninis ir asmeninis.“ Prie profesinių pokyčių priskiriami: 1) naujų vaidmenų prisiėmimas: „Aš dabar esu viskuo, o ypač mokiniu“; 2) naujų kompetencijų įgijimas: „Oi, kiek čia mokyti reikia <...>“; „Mes iš tikrųjų mokomės patys, labai daug mokomės, ir tai mums suteikia tokį platesnį pasaulio matymą“ ir 3) profesinio identiteto kaita: „Kuo toliau, tuo labiau man

atrodo, kad aš esu mažiau panaši į mokytoją. Anksčiau aš visada galvojau, kad dalykinės žinios yra svarbiausios <...>“.

Tarpasmeninių pokyčių srityje mokytojai įvardija: 1) **pasidalytąją lyderystę**: „Čia kolegos savanoriškai vienas kitą atranda, juos sieja vieningas tikslas, nes iš tikrųjų visiškai vienodai norime, kad vaikai pas mus ateitų“; 2) **pedagoginius santykius su vaikais**: „Aš dirbu seniai, bet anksčiau to tokio ryšio nebuvo su vaikais“; 3) **pedagoginį bendradarbiavimą**: „Čia neįmanomas mūsų darbas be glaudaus bendradarbiavimo poroje“. Pastebima, kad tarpasmeninių santykių kaitai ypatingos įtakos turėjo mokytojų darbas poromis ir pasikeitusi bendravimo su mokiniais kokybė.

Analizuojant mokytojų asmeninius pokyčius buvo išskirtos šios subkategorijos: **atvirumas naujovėms**: „Dabar norisi visko dar daugiau, kai visko šitiek naujo sužinojau. Norisi gilintis ir gilintis į naujus dalykus“; **drąsa**: „Labai nedrąsu buvo ir man ieškoti tų darbavimų“; **rizikos valdymas**: „Kada tu vaiką išleidi į tą praktikos vietą, turi tiesiog juo pasitikėti“; **kūrybiškumas**: „Kūrybiškumą atskleisti savo visą priverčia tas ieškojimas praktinių užduočių, kūrimas, galvojimas, kad vaikams įdomu būtų <...>“; **tolerancija mokiniui**: „Negalima mokyti visų vienodai, negalima „štampuoti“ visų pagal vieną kurlapį <...>“; **tolerancija neapibrėžtumui**: „Pradžioje jaučiausi kaip žuvis įmesta į tinklą“; **pasitikėjimas savimi**: „Dabar asmeniškai jau jaučiuosi labai stipriai, turiu ko pasiklausti“; **emocijų valdymas**: „Anksčiau buvau tokia nežmoniškai impulsyvi, dabar, man atrodo, ramesnė tapau. <...> palyginus, koks buvau vulkanas tų visokių emocijų. Dabar išmokau vaikus išklausti, nes vaikas gi ateina išsipasakoti“.

Lyginant pedagogų pokyčius su jų lūkesčiais, darytina išvada, kad įvykę pokyčiai atliepė pedagogų lūkesčius, todėl visi mokytojai džiaugėsi ir netgi didžiavosi savo pasirinkimu ir galimybe dirbti kitokios ugdymo kultūros aplinkoje: „<...> jaučiuosi labai pavargusi, bet labai išdidžiai.“ Pagrindiniais pedagogų pokyčių trikdžiais mokytojai įvardija ne tik išorinius (teisinis reglamentavimas, pedagoginės bendruomenės požiūris), bet ir vidinius veiksnius, pagrindiniai iš kurių yra perdėti jų pačių lūkesčiai ir orientacija į greitą rezultatą. Tik laikui bėgant įvyksta pedagoginių lūkesčių „įžeminimas“: „Aš kaip mokytojas nusileidau ant žemės.“

Pokyčiai mokyklos lygmenyje

Produktyviojo mokymosi diegimas turėjo įtakos ir pokyčiams mokyklos lygmenyje, kurie neutralizavo institucinius inovacijos diegties trikdžius: „Baimintasi, kad mokiniai neišeis bendrųjų programų ir bus sudėtinga laikyti PUPP.“

Mokyklos bendruomenė prarado inovacijų diegimo baimę: „Mokykloje lengviau priimami ir kiti iššūkiai, kadangi pirmieji nenuvylė“; pakito pedagoginės bendruomenės požiūris į ugdymo(si) ir mokymo(si) kultūros kaitą: „Mokyklos bendruomenė pradžioje mokslo metų labai skeptiškai žiūrėjo į šio modelio diegimą mokykloje. <...> Dabar ir kiti

*mokytojai ėmėsi ieškoti naujų darbo metodų ir formų*⁶; keitėsi bendra mokyklos kultūra: „Bendruomeniškumas tapo mūsų mokyklos kultūra“, išsiplėtė mokyklos socialinės partnerystės tinklas: „Mokykla sudarė daug įvairių bendradarbiavimo sutarčių, nors jau ir turėjome labai daug“; išaugo mokyklos žinomumas ir padidėjo mokinių, pasirinkusių konkrečią mokyklą, skaičius: „Keletas mokinių atvyko į mokyklą specialiai dėl produktyviojo mokymosi“.

Apibendrinant galima teigti, kad produktyviojo mokymosi sąlygomis įvykęs edukacinės sąveikos kūrimasis lėmė pozityvius pokyčius mokinio, mokytojo ir mokyklos lygmenimis. Tai patvirtina ir įvairiais laikotarpiais atlikti tyrimai kitose šalyse: Suomijoje (Veijola, 2005), Vokietijoje (Häcker, Langner, 2014; Bliss, Borkenhagen, 2014) įvardiję tuos pačius esminius produktyviojo mokymosi nulemtus pokyčius¹³, nepaisant švietimo sistemos, socioekonominių aplinkų ir produktyviojo mokymosi diegimo skirtybių

Išvados

Lietuvos švietimo sistema atsiveria ugdymo inovacijoms, orientuotoms į ugdomošios sąveikos kaitą. Viena iš tokių edukacinių inovacijų yra produktyvusis mokymasis, konstruojamas pagal savitą teorinę ir metodologinę prieigą, orientuotą į pedagoginės sąveikos virsmą edukacine sąveika, kurioje visi sąveikos veikėjai (mokytojai, mokiniai, ugdymo turinys, darbo rinkos subjektai, individuali patirtis ir kt.) pripažįstami lygia-verčiais ugdomaisiais veiksniais.

Produktyviajame mokymesi kuriamas naujas santykis su žiniomis (asmeninio įprasminimo ir praktinio taikymo), su kitais ugdymo proceso dalyviais (bendradarbiavimo, mokymosi partnerystės, lygiavertės pagarbos, ergonomijos, dialogo ir kontakto), su socialine aplinka ir (bendrākūra bendruomenėje ir bendruomenei) ir su pačiu savimi (pagarbos, pasitikėjimo, atvirumo kaitai, savarankiškumo, kritinio mąstymo).

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad produktyviajame mokymesi vykstanti edukacinė sąveika lemia pozityvius pokyčius ugdytinio, ugdytojo ir ugdymo institucijos lygmenyse. Tolesnei produktyviojo mokymosi, o kartu ir kitų ugdymosi inovacijų diegčiai reikia ne tinkamai parengtos teisinės, sociokultūrinės ir sociopedagoginės aplinkos, bet ir mokslinės paramos. Tuo tikslu šio straipsnio autorė rengia disertacinį tyrimą, kuriame, remiantis grindžiamosios teorijos metodologija, kuriama edukacinės sąveikos produktyviojo mokymosi sąlygomis teorija.

¹³ Šie tyrimai analizavo produktyviojo mokymosi nulemtus pokyčius pasitelkiant kontrolinę grupę, t. y. to paties amžiaus vaikus, besimokančius tradicinėje mokykloje, ir mokinių, baigusį produktyvųjį mokymąsi prieš kelerius metus, nuomonę.

Literatūra

- Alternatyvaus ugdymo švietimo sistemoje gairės.* (2007). [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alternatyvuisugdymas.lt/uploads/2009/12/08-04-01-Alternatyvaus-ugdymo-svietimo-sistemoje-gaires.pdf>.
- Alternatyviojo ugdymo plėtros gairės. Projektas.* (2014). [žiūrėta 2015 rugsėjo 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alternatyvuisugdymas.lt/index.php?start=4>.
- Bagdonas, A. (2006). Mokyklos baimės raiška ir jos įveikimo edukaciniai veiksniai. *Pedagogika*, 84, 153–159.
- Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
- Bliss, F. R., Borkenhagen, H. et al. *Produktives Lernen in Sachsen 2008–2014. Abschlussbericht zur Projektevaluation. Institut für Produktives Lernen in Europa*. Berlin: IPLE.
- Brėdikytė, M. (2011). *The zones of proximal development in children's play*. Oulu: University of Oulu. [žiūrėta 2015 liepos 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://herkules oulu.fi/isbn9789514296147/isbn9789514296147.pdf>.
- Brėdikytė, M., Petruškevičiūtė, A. et al. (2015). *Produktyvusis mokymasis: edukacinė naujovė Lietuvos švietimo sistemoje*. Vilnius: ŠAC.
- Bruzgelevičienė, R., Žadeikaitė, L. The paradigm shift in Education at the inteesection of 20 th and 21 centuries – the assential feature of current education in Lithuania. In *Contemporary Education Contexts (Scientic articles)*. Lithuanian University of Educational Sciences, Yanka Kupala State University of Grodno.
- Child friendly schools. Manual table of contents introduction references.* (2009). Unicef. Prieiga per internetą: http://www.unicef.org/publications/files/Child_Friendly_Schools_Manual_EN_040809.pdf.
- Čiužas, R. (2013). *Mokytojo kompetencijos. Profesinio meistriškumo siekis*. Vilnius: Edukologija.
- Dewey, J. (2013). *Demokratija ir ugdymas. Įvadas į ugdymo filosofiją*. Klaipėda: Baltic printing House.
- Drucker, P. F. (2015). *Innovation and Entrepreneurship*. NYC: Routledge.
- Duoblienė, L. (2011). *Ideologizuotos švietimo kaitos teorijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Freire, P. (2000). *Kritinės sąmonės ugdymas*. Vilnius: Tyto alba.
- Galkienė, A. (2011). Šiuolaikinio mokytojo vaizdinys: mokinių požiūris. *Pedagogika*, 101, 82–89.
- Gulbinas, R. (2014). *Socialinio pedagogo informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis praturtintos edukacinės aplinkos pedagoginis pagrindimas: daktaro disertacija*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.
- Häcker, T., Langner, S. (2014). *Endbericht Projektjahr 2012/2013 Externe Evaluation des Modellprojektes Produktives Lernen an Mittelschulen in Sachsen*. Universitet Rostock.
- Jezerskytė, E., Janiūnaitė, B. (2009). Dėstytojo inovacinės veiklos bruožai tobulinant studijų programas: besikeičiančios edukacinės paradigmos kontekstas. *Jaunuųjų mokslininkų darbai*, 1 (22), 73–82. [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 9 d.]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2009~ISSN_1648-8776.N_1_22.PG_73-82/DS.002.0.01.ARTIC.

- Jonassen, D., Land, S. (2012). *Theoretical Foundations of Learning Environments*. NYC: Routledge. [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 28 d.]. Prieiga per internetą: http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9781136702600_sample_844583.pdf.
- Jucevičienė, P. (2005). *Mokytojų didaktinės kompetencijos atitiktis šiuolaikiniams švietimo reikalavimams: tyrimo ataskaita*. Kauno technologijos universitetas.
- Jucevičienė, P. (2008). Edukacinės ir mokymosi aplinkos – inovacijos socioedukacinio įgalinimo veiksnys. *Socialiniai mokslai*, 1 (59), 58–70.
- Jucevičienė, P. (2013). Požiūris į ugdymą – edukacinės ir mokymosi aplinkos santykio konceptualusis pagrindas. In V. Aramavičiūtė, L. Duoblienė (sud.), *L. Jovaiša: nuo pedagogikos edukologijos link: mokslo studija*. Vilnius: VU leidykla.
- Juodaitytė, A. (2006). Edukologijos mokslo sklaida: ugdymo sociologijos ir socialinės pedagogikos integraciniai ryšiai. *Tiltai*, 4, 19–34. [žiūrėta 2015 rugsėjo 3 d.]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2006~ISSN_1392-3137.N_4_37.PG_19-34/DS.002.0.02.ARTIC.
- Klanienė, I., Rupšienė, L. et al. (2014). *Mokinių lygios galimybės ir jų ribojimas bendrojo ugdymo mokykloje: monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Kvieskienė, G., Kvieska, V. (2012). *Socialinės partnerystės įtaka inovacijoms: monografija*. Vilnius: Edukologija.
- Lapėnienė, A., Lukšytė, D. (2014). *Produktyviojo mokymosi modelio diegimo Lietuvos mokyklose situacijos analizė. 2-oji dalis*. Vytauto Didžiojo universitetas. [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 2 d.]. Prieiga per internetą: http://www.alternatyvusisugdymas.lt/images/Produktyviojo_mokymosi_tyrimas.II_dalis.pdf.
- Pečiuliauskienė, P. (2010). Edukacines inovacijas bendrojo lavinimo mokykloje lemiantys veiksniai: mokytojų novatorių požiūris. *Pedagogika*, 100, 57–63.
- Petruškevičiūtė, A. (2015). *Produktyvusis mokymasis: teorinio ir praktinio mokymosi dermė: praktinio mokymosi vietų katalogas*. Vilnius: Lietuvos socialinių pedagogų asociacija.
- Productive Learning – from Activity to Education. A contribute to school reform in secondary education*. (2009). Berlyn: IPLE.
- Productive Learning and International School Development. Symposium in Berlin on 4th*. (2011). Berlin: IPLE.
- Produktyviojo mokymosi organizavimo aprašas*. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. birželio 25 įsakymas Nr. V-680. [žiūrėta 2015 m. liepos 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a6c1eb001bc211e586708c6593c243ce>.
- Reducing early school leaving: Key messages and policy support. *Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving November*. (2013). [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 3 d.]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/doc/esl-group-report_en.pdf.
- Richardson, J. T. E., (2005). Students' Approaches to Learning and Teachers' Approaches to Teaching in Higher Education. *UK Educational Psychology*, 25 (6), 673–680. [žiūrėta 2015 m. liepos 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.science.smith.edu/~jcardell/Courses/EGR325/Readings/StudApprLrng.pdf>; <http://dx.doi.org/10.1080/01443410500344720>.

- Schein, E. H. (1995). *Kurt Lewin's Change Theory in the Field and in the Classroom: Notes Toward a Model of Managed Learning*. [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/2576/SWP-3821-32871445.pdf>.
- Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures. Education and Training. (2014). In *Eurydice and Cedefop Report*.
- Targamadzė, V. (2010). Pedagoginės krypties slėpinys: konstruktyvus-destruktyvus konfliktas. *Mokytojų ugdymas*, 15 (2), 47–58.
- Targamadzė, V., Nauckūnaitė, Z. et al. (2010). *Galimybės studijos „12–14 metų mokinių mokymo(si) didaktinės problemos ir jų sprendimo galimybės“ tyrimo ataskaita*. [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 3 d.]. Prieiga per internetą: http://www.alternatyvusugdymas.lt/wp-content/uploads/2009/12/10_09_03_AU_galimybiu_studija.pdf.
- Targamadzė, V. (2010). *Alternatyvi bendrojo lavinimo mokykla: mokyklos naratyvo kontūrai*. Vilnius: VU leidykla.
- Targamadzė, V. (2011). Produktyvus mokymasis – pedagoginės sistemos bendrojo lavinimo mokykloje kaitos akstinas. *Acta paedagogica Vilnensia*, 27, 91–101.
- Targamadzė, V. (2014). *Bendrojo ugdymo mokykla kryžkelėje: akivarai ir kūlgrinda: monografija*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Vabalas-Gudaitis, J. (1929). *Konstruktinės sąveikos pedagogika*. Kaunas: Šviesa.
- Vaicekauskienė, V. (2012). Savitos mokyklos: netradicinės, alternatyvios ar tiesiog kitokios? *Švietimo problemų analizė*, 15 (79). Švietimo ir mokslo ministerija. [žiūrėta 2015 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Savitos-mokyklos.pdf>.
- Veijola, E. (2005). *Syrjäytymisvaarassa olevat nuorët ja Omaura. Seurantatutkimus Omaura-toimintaan osallistuneiden nuorten elämänvaiheista 1995–2001*. Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, Helsinki. [žiūrėta 2015 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/opm_302_opm33.pdf?lang=fi.
- Virbalienė, A., Žydžiūnaitė, V. (2010). Paauglių orumas: *mokiniai mokykloje ir asmeninėje aplinkoje*. Vilnius: VPU.
- Vygotskij, L. (1999). *Mokymo ir protinės raidos mokykliniame amžiuje problema*. [žiūrėta 2015 m. liepos 3 d.]. Prieiga per internetą: http://www.alternatyvusisugdymas.lt/images/articles/14_09_09_Vygotskis_Vaiku_protinis_vystymasis.pdf.
- Žadeikaitė, L., Petruškevičiūtė, A. (2014). Ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos problemos analizė Europos ir Lietuvos kontekste (p. 160–182). In *Pasaulis vaikui: ugdymo realijos ir perspektyvos, 5 t. II dalis*. Vilnius: LEU leidykla.
- Žadeikaitė, L., Petruškevičiūtė, A. (2013). Asmenybės auginimas projektuojant ugdymą ateičiai. *Pedagogika*, 112, 51–56.
- Žydžiūnaitė, V. (2012). *Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos vertinimo modelis (įrankis): monografija*. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas.

Xu, Jun, Hamped-Thompson, Gillian. (2012). Cultural Reproduction, Cultural Mobility, Cultural Resources or Trivial Effect? A Comparative Approach to Cultural Capital and Education Performance. *Comparative Education Review*, 56 (1).

Зарецкий, В. К., Смирнова, Н. С., Зарецкий, Ж. В. et al. (2011). *Три главные проблемы подростка с девиантным поведением. Почему возникают? Как помочь?* Москва: Форум.

Changes in Pedagogical Interaction in the Context of Productive Learning

Auksė Petruškevičiūtė

Lithuanian University of Educational Sciences, Department of Social Education, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, aukse.petruskeviciute@leu.lt

Summary

Productive Learning, an educational innovation in the education system of Lithuania, whose theoretical paradigms and methodology enable widening the scope of the concept of pedagogical interaction to the conceptual scope of educational interaction, is presented in this article. Social actors surrounding the young person, i.e. peer students, local community, various entities of the labour market, are being consistently involved into the process of his / her self-education. A student in cooperation with a teacher and other actors of the self-educational process design the self-education content that meets his / her individual needs, while the process of self-education of a student is integrated into the process of learning at sites of practical training that are selected by himself / herself.

Productive Learning is introduced as a “branch” of Alternative Education in Lithuania’s education system. Its target-group is students of Forms 9–10 who experience lasting failures at school and are attributed to the risk group of early school leavers.

In this article, changes at student, teacher and school level caused by the educational interaction taking place in the context of Productive Learning are discussed and the main impediments for building the educational interaction in the new environment are disclosed.

Building on the results of the empirical study that are corresponding those obtained in other countries (Germany, Finland) where Productive Learning is being adopted, an assertion can be made that the educational interaction being developed in Productive Learning leads to positive changes. Therefore, Productive Learning can be transferred and adopted in the education system of Lithuania as a feasible and effective pedagogical system.

The results and conclusions of the study bear relevance for education policymakers, researchers and practitioners who are looking for new and effective possibilities for development of (self-)

educational processes and those who conduct a deeper analysis of the phenomenon of educational interaction.

Keywords: *early school leaving, educational interaction, educational innovation, Productive Learning.*

Īteikta / Received 2015-08-20
Priimta / Accepted 2015-09-25